

Роль суду у верифікації експертних доказів: від презумпції компетентності до перевірки достовірності

Михайло Щербаковський ^{*а}, Юрій Мирошніченко ^{**б}

^{*} Д-р юрид. наук, проф., Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1990-1231>,
e-mail: shcherbakovskyi@gmail.com

^{**} Д-р юрид. наук, Мукачівський міськрайонний суд
Закарпатської обл., м. Мукачево, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9114-1495>, e-mail: zaruba264@gmail.com

^а Написання оригінального рукопису, нагляд.

^б Написання оригінального рукопису, адміністрування проекту.

DOI: 10.32353/khrife.2.2026.04 УДК 343.98

Надійшло 07.05.2026 / Рецензовано 15.05.2026 / Прийнято до друку 24.06.2026 /
Доступно онлайн 30.06.2026

Досліджено проблему визначення меж судового контролю за науковою обґрунтованістю експертних доказів у кримінальному провадженні в умовах стрімкого розвитку спеціальних знань (зокрема, цифрових і алгоритмічних методів дослідження). Актуальність зумовлена протиріччям між традиційною статусною моделлю оцінювання висновку експерта, що ґрунтується на інституційній довірі до його кваліфікації, і необхідністю забезпечити перевірку достовірності застосованої ним методології. Метою дослідження є виявлення концептуальних відмінностей між англо-американською й континентальною моделями судової верифікації експертних доказів, визначення їхнього впливу на межі судового контролю та обґрунтування доцільності переходу до процедурної перевірки наукової надійності застосованих у кримінальному провадженні експертних методик. Методологічну основу становлять діалектичний, системний, порівняльно-правовий, функційний і формально-юридичний методи, а також аналіз судової практики. Простежено, що в країнах загального права експерт є свідком сторони, а його висновок підлягає попередній судовій перевірці за критеріями достовірності й подальшому випробуванню в умовах змагального процесу. Натомість у континенталь-

ній системі домінує модель «помічник суду», що базується на презумпції компетентності експерта і знижує інтенсивність контролю за застосованою методикою. Обґрунтовано, що українська модель поєднує елементи обох підходів, але фактично тяжіє до статусної верифікації, що створює ризики застосування науково недостатньо обґрунтованих висновків, особливо у сфері інноваційних досліджень. Доведено, що формальна акредитація та професійний статус експерта не гарантують достовірності результатів через вплив когнітивних упереджень і обмеженість інституційного контролю. Дійдено висновку про необхідність переходу до моделі процедурної верифікації експертних доказів, яка передбачає активну роль суду в перевірці надійності й валідності методології дослідження без утручання у сферу спеціальних знань. Перспективним напрямом визначено інтеграцію елементів *reliability inquiry* й інституціоналізацію концепції *overriding duty* як взаємодоповнювальних механізмів забезпечення наукової обґрунтованості експертних доказів, що сприятиме підвищенню якості доказування й мінімізації ризиків судових помилок.

Ключові слова: висновок експерта; судова верифікація; наукова достовірність; кримінальне провадження; порівняльно-правовий аналіз; презумпція компетентності; *overriding duty*¹; *reliability inquiry*².

Постановка наукової проблеми

Стрімкий розвиток спеціальних знань (зокрема, цифрових і алгоритмічних методів дослідження), суттєво трансформує роль експерта в кримінальному процесі. У цих умовах питання меж судового контролю за науковою обґрунтованістю висновку експерта набуває принципового значення. Традиційна модель оцінювання доказів, орієнтована

на переважно на формальну перевірку процесуального боку проведення експертизи, статусу експерта і внутрішню логіку його висновку, дедалі частіше виявляється недостатньою для забезпечення наукової валідності судових рішень.

Отже, виникає необхідність переосмислити співвідношення між інституційною довірою до статусу експерта і процесуальною перевіркою надійності

1 *Overriding duty* (у пер. з англ. *переважний / пріоритетний обов'язок перед судом*) — усталена правова конструкція в системах загального права (англ. *Common Law*), яка визначає основний обов'язок експерта-свідка (англ. *expert witness*): надавати судові незалежну, об'єктивну й неупереджену думку з питань, що належать до компетенції такого експерта. Цей обов'язок є пріоритетнішим за будь-яке інше зобов'язання перед особою, від якої експерт отримує інструкції або яка фінансує експерта. Див.: The Criminal Procedure Rules 2025. Part 19. Expert evidence / Legislation.gov.uk : web. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2025/909/part/19> (дата звернення: 03.05.2026).

2 *Reliability inquiry* (у пер. з англ. *перевірка / оцінювання достовірності*) — у правовій системі США процесуальна процедура, здійснювана суддею для оцінювання наукової обґрунтованості й надійності методики експерта перед допуском його свідчень.

застосованої ним методології. Порівняльний аналіз англо-американської та континентальної моделей застосування експертних досліджень дає змогу виявити різні підходи до цієї проблеми й оцінити можливості їх адаптації в національному судочинстві.

Мета статті

Виявити концептуальні відмінності між англо-американською та континентальною моделями судової верифікації експертних доказів, визначити їхній вплив на межі судового контролю за науковою надійністю застосованої методики експертного дослідження й обґрунтувати необхідність переходу в кримінальному процесі України від статусної моделі оцінювання висновку експерта до моделі процедурної перевірки застосованої ним методики.

Методи дослідження

Застосовано сукупність взаємопов'язаних методів, що забезпечили досягнення поставленої мети: загальнонаукові (діалектичний, аналіз і синтез, індукція і дедукція, системний) — для осмислення еволюції ролі суду у верифікації експертних доказів; специфічні (порівняльно-правовий, функціональний, інституційний аналіз, правове моделювання) — для зіставлення англо-американської та континентальної моделей і обґрунтування можливості їх рецепції; спеціальні юридичні (формально-юридичний, тлумачення норм, аналіз судової практики) — для дослідження нор-

мативних положень і правозастосовних підходів до оцінювання висновку експерта.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Проблематика судово-експертної діяльності в кримінальному процесі традиційно перебуває в центрі уваги української науки. За останні десятиліття сформовано значний теоретичний доробок, у межах якого досліджено процесуальну природу експертизи, порядок її призначення та проведення, формування доказової бази та критерії допустимості висновку експерта. Ці питання ґрунтовно опрацювали В. Бажанюк, А. Воробчак, А. Дудич, Н. Клименко, І. Пиріг, А. Проценко, Д. Сидоренко, Е. Сімакова-Єфремян, А. Тимчишин, Н. Ткаченко, К. Шуневич, Д. Щербанюк, В. Юрчишин, автори цієї статті й інші дослідники. У межах зазначених підходів експертизу переважно розглядають як процесуальний інститут із визначеним статусом суб'єкта й усталеними гарантіями допустимості її результатів.

Водночас сучасна доктрина дедалі активніше звертається до порівняльно-правового аналізу організації експертного забезпечення. У працях В. Чумака³ й О. Макарової⁴ висвітлено інституційні моделі функціонування експертних установ у країнах Європейського Союзу та питання міжнародної стандартизації. Дисертаційне дослідження В. Михайлова присвячене трансформації адміністративно-правового регу-

3 Чумак В. В. Зарубіжний досвід організації діяльності судово-експертних установ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4 (91). С. 235—244. DOI: [10.32631/v.2020.4.22](https://doi.org/10.32631/v.2020.4.22) (дата звернення: 03.05.2026).

4 Макарова О. П. Міжнародний досвід використання експертних висновків у кримінальному судочинстві. *Там само*. 2024. № 3 (106). С. 207—217. DOI: [10.32631/v.2024.3.17](https://doi.org/10.32631/v.2024.3.17) (дата звернення: 03.05.2026).

лювання цієї сфери в Україні⁵. К. Шуневич комплексно розглянула підходи окремих країн Європи й України до організації та проведення судової експертизи в кримінальному провадженні⁶. О. Дуфенюк провела компаративне дослідження теоретичних і практичних питань, пов'язаних із функціонуванням інституту судових експертиз в Україні та Польщі⁷. Конкурентні форми організації експертної діяльності й роль незалежної експертизи проаналізувала А. Антонюк⁸. Н. Ткаченко зі співавторами порівняли системи акредитації та функціонування публічних реєстрів у міжнародному контексті⁹. А. Полтавський і М. Нечеснюк висвітлили питання уніфікації процесів застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні в країнах із різними правовими системами на рівні конвенцій

ООН і Європейського Союзу¹⁰. Зазначені праці значно розширили уявлення про інституційні моделі експертної діяльності та їх нормативне забезпечення, однак особливості оцінювання наукової обґрунтованості експертного дослідження не розкрито до сьогодні.

Викладення основного матеріалу дослідження

У світовій практиці сформовано два фундаментальні підходи до розуміння статусу експерта й механізмів перевірки результатів його діяльності, які умовно можна визначити як «свідок сторони» і «помічник суду». Вивчення цього іноземного досвіду — доктрин *gatekeeping*¹¹ в англо-американській системі та *Vermutung der Sachkunde*¹² у континентальному праві — має прикладне

- 5 Михайлов В. О. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні : дис. ... д-ра філос. в галузі права. Київ, 2025. 207 с. URL: <https://lnk.ua/WcsgGaluz> (дата звернення: 04.05.2026).
- 6 Шуневич К. А. Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні : дис. ... д-ра філос. в галузі права. Львів, 2023. 351 с. URL: <https://lnu.edu.ua/thesis/shunevych-kateryna-andriivna/> (дата звернення: 04.05.2026).
- 7 Дуфенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження : монографія. Львів, 2018. 272 с. URI: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3601> (дата звернення: 03.05.2026).
- 8 Антонюк А. Б. Організаційні форми судово-експертної діяльності в контексті зарубіжного досвіду. *Європейський правничий часопис*. 2024. Вип. 3. С. 78—82. DOI: 10.36919/3041-1149(Print).3.2024.78-82 (дата звернення: 03.05.2026).
- 9 Tkachenko N., Aliexsieichuk V., Yusupov V., et al. Comparative analysis of models of organisation of forensic activities: International experience. *Social & Legal Studios*. 2024. Vol. 7. No. 3. Pp. 55—65. DOI: 10.32518/sals3.2024.55 (дата звернення: 03.05.2026).
- 10 Полтавський А. О., Нечеснюк М. В. Уніфікування судово-експертної діяльності у кримінальному провадженні в країнах із різними правовими системами : практ. посіб. / за заг. ред. І. П. Красюка та ін. Київ, 2023. 120 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d23ff6ed-c2e5-42b1-afbd-bb149b1cc44e/content> (дата звернення: 03.05.2026).
- 11 *Gatekeeping responsibility* (у пер. з англ. *функція брамника*) — суддівський обов'язок, сформульований Верховним судом США в рішенні *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.* (509 U. S. 579, 1993) у межах інтерпретації Federal Rule of Evidence 702. Testimony by Expert Witnesses. Див.: Legal Information Institute : web. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702 (дата звернення: 03.05.2026).
- 12 *Vermutung der Sachkunde* (у пер. з нім. *презумпція компетентності*) — доктринальне положення континентального права, згідно з яким залучений судом експерт презюмується компетентним у силу його професійного статусу або призначення. У німецькій доктрині

значення для формування сучасної архітектури застосування наукових доказів у кримінальному процесі України.

**Процесуальний порядок
залучення експерта: *expert witness*
vs *Gehilfe des Richters***

У країнах англо-американської правової системи (англ. *Common Law*) залучення експерта зазвичай не пов'язане із процесуальним призначенням експертизи владним актом суду або слідчого. Поява експерта у справі — результат змагальної ініціативи сторін із формування власної доказової бази. Сторони самостійно залучають осіб зі спеціальними знаннями для проведення судової експертизи й оплачують таку діяльність експерта. Ці експерти є «своїми» для сторін, тобто належать або до сторони обвинувачення, або до сторони захисту, набуваючи статусу свідка в провадженні. У таких країнах рушієм процесу стають сторони, а сам процес набуває форми змагання або суперечки: вона розгортається як участь двох експертів перед доволі пасивним суддею, головним обов'язком якого — ухвалення вироку¹³. Водночас існують ризики, що результат, який визначить експерт, в умовах змагальності залежить від фінансових можливостей сторін процесу. Проте експерт у змагальній системі повинен надати вис-

новок на основі власного незалежного оцінювання й не зобов'язаний дотримувати позиції сторони, яка його залучила, оскільки він несе відповідальність за надання такого висновку та покликаний надавати «допомогу суду розкрити правду в будь-якому конкретному випадку»¹⁴ [Тут і далі переклад українською наш.— Авт.].

Так, п. 19.2 Правил кримінального процесу Англії та Вельсу (англ. *Criminal Procedure Rules*) визначає, що експерт має допомагати судові наданням об'єктивного й неупередженого висновку (англ. *opinion*) у межах галузі експертизи, у якій він працює. Цей обов'язок має перевагу над будь-якими обов'язками експерта перед особою, яка залучає такого експерта й оплачує його працю¹⁵. Отже, завданням експерта є не підтримка версії сторони, яка його залучає, а допомога судові у з'ясуванні істини наданням об'єктивного та неупередженого висновку щодо фактів, складених у межах і на основі спеціальних знань.

Для сторони обвинувачення експертизу зазвичай реалізують за допомогою виконання службового обов'язку штатними криміналістами державних установ (наприклад, лабораторії ФБР або поліції) на підставі адміністративних інструкцій. Натомість для сторони захисту залучення фахівця відбувається

це тісно пов'язано з роллю експерта як помічника суду (нім. *Gehilfe des Richters*), де суддя оцінює висновок за внутрішнім переконанням (§ 261 *Strafprozessordnung*), але значною мірою покладається на усталену в офіційному експертному середовищі наукову базу, заперечуючи її лише за наявності обґрунтованих і вагомих сумнівів.

- 13 Decaigny T. Inquisitorial and Adversarial Expert Examinations in the Case Law of the European Court of Human Rights. *New Journal of European Criminal Law*. 2014. Vol. 5. Is. 2. Pp. 149–166. DOI: 10.1177/203228441400500203 (дата звернення: 03.05.2026).
- 14 Beran R. G. The role of the expert witness in the adversarial legal system. *Journal of Law and Medicine*. 2009. Vol. 17. Is. 1. Pp. 133–137. URL: https://www.researchgate.net/publication/26829344_The_role_of_the_expert_witness_in_the_adversarial_legal_system (дата звернення: 03.05.2026).
- 15 The Criminal Procedure Rules 2025. Part 19 ... Rule 19.2. Expert's duty to the court / Legislation.gov.uk : web. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2025/909/part/19> (дата звернення: 03.05.2026).

на договірних засадах, до того ж право на отримання експертних послуг (англ. *to obtain expert services*) навіть для фінансово неспроможних осіб прямо гарантовано § 3006A(a) розд. 18 Кодексу законів США¹⁶. Ця норма підкреслює позапроцесуальний характер первинного залучення експерта як сервісної послуги, необхідної для підготовки захисту. Надалі висновок такого експерта надають судові, суд оцінює висновок і (у разі прийняття) цей висновок набуває статусу доказу в межах змагального судового процесу.

У судовому вимірі і штатний криміналіст обвинувачення, і найнятий захистом приватний експерт діють у єдиному процесуальному статусі *свідка сторони* (англ. *expert witness*), а їхні висновки підлягають обов'язковому розкриттю згідно з *Rule 16(a)(1)(G) Federal Rules of Criminal Procedure*¹⁷ у США або *Rule 19.3*

*Criminal Procedure Rules (Part 19)*¹⁸ в Англії та Вельсі. Такий статус зазвичай потребує особистої присутності експерта для перехресного допиту (англ. *cross-examination*). Змагальність процесу передбачає відкритість експертних доказів, зокрема наукових, до критичного заперечення та «деконструкції» за допомогою перехресного допиту, який традиційно розглядають як основний механізм перевірки їхньої надійності¹⁹.

На противагу змагальному підходу, у країнах континентальної правової сім'ї (англ. *Continental Law*) залучення експерта базується здебільшого на публічно-правових засадах, де експертизу розглядають як інструмент сприяння судові у з'ясуванні об'єктивної істини. У Німеччині, згідно з § 73 *Strafprozessordnung*²⁰ (далі — *StPO*), виняткове право вибору та призначення експерта належить судді, що детермінує

16 Термін *to obtain expert services* є усталеною правовою конструкцією, закріпленою у § 3006A(a) розд. 18 Кодексу законів США (18 U. S. Code). У контексті американського кримінального процесу він означає не просто технічне залучення фахівця, а реалізацію права сторони на отримання кваліфікованої експертної допомоги як необхідної умови адекватного захисту (англ. *adequate defense*) згідно з Шостою поправкою до Конституції США. Уживання терміна *services* (у пер. з англ. *послуги*) замість інквізиційного *appointment* (у пер. з англ. *призначення*) акцентує на тому, що експертне дослідження є інструментальним ресурсом сторони, а не владним розпорядженням суду. Див.: 18 U. S. Code § 3006A — Adequate representation of defendants / Legal Information Institute : web. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3006A> (дата звернення: 03.05.2026).

17 Federal Rules of Criminal Procedure. Rule 16(a)(1)(G). Discovery and Inspection (Expert Witnesses) / Ibid. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_16 (дата звернення: 03.05.2026).

18 The Criminal Procedure Rules 2025. Part 19 Rule 19.3. Introduction of expert evidence / Legislation.gov.uk : web. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2025/909/part/19> (дата звернення: 03.05.2026).

19 Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc., 509 U. S. 579, 596 (1993). Верховний суд США зазначає, що ретельний перехресний допит, пред'явлення протилежних доказів і докладне пояснення щодо тягаря доказування є традиційними й доречними засобами боротьби з ненадійними, але допустимими доказами. Див. також: Roberts P. Paradigms of forensic science and legal process: a critical diagnosis. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences*. 2015. Art. 370(1674):20140256. DOI: 10.1098/rstb.2014.0256 (дата звернення: 03.05.2026).

20 *Strafprozessordnung* (StPO). § 73. Auswahl der Sachverständigen / Dejure.org : web. URL: <https://dejure.org/gesetze/StPO/73.html> (дата звернення: 03.05.2026).

статус фахівця як помічника суду (нім. *Gehilfe des Richters*)²¹, а не свідка сторони. Водночас сторони можуть подавати приватні висновки (нім. *Privatgutachten*), які суд оцінює за вільним переконанням (§ 261 StPO)²². Такі висновки розглядають як заяву кваліфікованої сторони (англ. *qualified party statement*) і вони зазвичай мають меншу доказову вагу порівняно з висновком судового експерта — через ризик упередженості.

У Франції (art. 156 *Code de procédure pénale*, далі — CPP)²³ проведення експертизи ініціюють судовим рішенням (фр. *ordonner une expertise*)²⁴, роблячи експерта судовим виконавцем (фр. *auxiliaire de justice*). Сторона захисту має право клопотати про призначення експертизи або подавати приватні висновки (фр. *expertise privée*), які не замінюють офіцій-

ної експертизи, проте суд оцінює їх за принципом вільного оцінювання доказів (art. 427 CPP)²⁵ і вони здатні вплинути на остаточне рішення.

Отже, у континентальній моделі залучення експерта переважно має характер процесуального акта владного суб'єкта (суду або магістрату), що суттєво контрастує з договірним і адміністративним порядком отримання послуг фахівців у країнах загального права. Якщо в *Common Law* експертизу розглядають як елемент доказової стратегії сторін, то в *Continental Law* — як компонент публічної функції доказування, хоча сучасні системи дедалі частіше демонструють приклади конвергенції. Варто зауважити, що наведені дві основні моделі залучення експертів з деякими відмінностями існують у більшості країн світу²⁶.

21 *Gehilfe des Richters* (у пер. з нім. помічник суду) — усталена в німецькій правовій доктрині й судовій практиці категорія, що визначає процесуальний статус експерта як нейтрального фахівця, який допомагає судові з'ясувати об'єктивну істину. На відміну від англо-саксонської моделі свідка сторони (англ. *expert witness*), *Gehilfe des Richters* діє як науковий асистент суду, наділений повноваженнями для дослідження обставин справи. Цей статус передбачає підвищені вимоги до неупередженості й об'єктивності, оскільки висновок такого фахівця розглядають не як суб'єктивну думку, а як фахову підготовку фактичного матеріалу для ухвалення судового рішення. Див. доклад.: Schmitt B., Köhler M. *Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*. 67. Aufl. C. H. Beck, 2024. 2654 p.

22 *Strafprozessordnung* (StPO). § 261. Grundsatz der freien Beweiswürdigung / Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz : web. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_/_261.html (дата звернення: 03.05.2026).

23 *Code de procédure pénale*. En vigueur du 02 septembre 1993 au 01 janvier 2029. Article 156 / Légifrance.gouv.fr : web. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000048441775 (дата звернення: 03.05.2026).

24 *Ordonner une expertise* (у пер. з фр. розпорядитися про проведення експертизи) — усталений процесуальний термін французького права, який закріплює виняткову компетенцію органа досудового розслідування або суду на ініціювання експертного дослідження. В інквізиційній моделі кримінального процесу Франції (art. 156 CPP) цей термін підкреслює, що експертиза є судовим заходом розслідування (фр. *mesure d'instruction*), а не приватною ініціативою сторін. На відміну від англо-саксонського залучення (англ. *to retain* або *to obtain services*), *ordonner une expertise* передбачає видання судового наказу (фр. *ordonnance*), що робить експерта судовим виконавцем, а його висновок — безпосереднім результатом судової діяльності.

25 *Code de procédure pénale* ... Article 427 / Légifrance.gouv.fr : web. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000037108959 (дата звернення: 03.05.2026).

26 *The Global Practice of Forensic Science* / ed. by Douglas H. Ubelaker. John Wiley & Sons Ltd, 2015. 364 p. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/DOI/book/10.1002/9781118724248> (дата звернення: 03.05.2026).

Попри зовнішню схожість фактичних механізмів, за яких сторона обвинувачення як в Україні, так і в країнах загального права переважно послуговується адміністративним ресурсом державних спеціалізованих установ, а сторона захисту — договірними відносинами з державними установами або приватними фахівцями²⁷, між цими системами існує принципова різниця в процесуальному механізмі формування доказу.

В українській моделі (ст. 242—243 Кримінального процесуального кодексу України; далі — *КПК України*) процесуальна дія призначення експертизи повинна: саме вона наділяє результат — висновок експерта — статусом джерела доказів²⁸. Натомість у США й Англії отримання висновку експерта адміністративним або договірним шляхом має лише підготовчий характер і є елементом формування позиції сторони. Процесуального значення спеціальні знання набувають не завдяки актові «призначення», а завдяки процедурі розкриття доказів і подальшій судовій верифікації

кваліфікації експерта²⁹ й надійності застосованої методології.

У цьому сенсі український адміністративний механізм залучення атестованих експертів де-факто наділяє їх висновки підвищеною процесуальною вагою та презумпцією валідності, тоді як у системах *Common Law* такі висновки залишаються «свідченнями сторони», що мають пройти повноцінну перевірку в змагальному процесі (зокрема, за допомогою перехресного допиту)³⁰.

Верифікація статусу експерта: *ad hoc* vs *Öffentliche Bestellung*

Компетентність, кваліфікація та сумлінність експерта мають важливе значення для функціонування усієї системи правосуддя. Порівняльний аналіз різних систем права виявляє розбіжність у способах верифікації кваліфікації експерта. У *Common Law* статус експерта має характер *ad hoc*³¹ і базується на фактичній компетентності особи. Прецедентне право не потребує обов'язкової державної акредитації або внесення до національних реєстрів для визнання

27 Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 03.05.2026).

28 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.05.2026).

29 *Voir dire* (у пер. з фр. *говорити правду*) — термін французького походження, який у сучасному праві вживають як технічне позначення характерної для системи загального права попередньої процесуальної процедури судової перевірки допустимості доказів або процесуальної придатності учасників (зокрема, експертів) до початку розгляду справи по суті.

30 Godden D. M., Walton D. Argument from Expert Opinion as Legal Evidence: Critical Questions and Admissibility Criteria of Expert Testimony in the American Legal System. *Ratio Juris*. 2006. Vol. 19. Is. 3. Pp. 261–286. DOI: [1111/j.1467-9337.2006.00331.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9337.2006.00331.x) (дата звернення: 03.05.2026).

31 Статус експерта *ad hoc* (у пер. з лат. *спеціально для конкретного випадку*) — концептуальний підхід у праві країн загального права, згідно з яким особа не має постійного, превентивно визначеного статусу експерта, а набуває його лише в межах конкретного судового провадження. На відміну від статусної моделі континентальної Європи, де експерт є сертифікованим суб'єктом спеціального реєстру, статус *ad hoc* означає, що суд у кожній окремій справі заново верифікує кваліфікацію фахівця за допомогою процедури *voir dire* (перевірка компетентності). Це дає змогу залучати як експертів осіб з унікальним вузькоспеціальним досвідом, які не мають формальних державних свідоцтв, але мають знання, релевантні саме для цієї справи.

свідчень експерта допустимим доказом. Наявність формальної освіти також не є обов'язковою: досвідчений практик часто може бути ефективнішим за теоретика, хоча для цього потрібна ретельна судова перевірка надійності методології. На противагу цьому, континентальна модель (Австрія, Бельгія, Німеччина, Франція, Угорщина, Україна й інші держави) ґрунтується на механізмах державної реєстрації / публічного призначення (нім. *Öffentliche Bestellung*, фр. *Agrément*)³². У цій парадигмі легітимність експерта детерміновано насамперед попереднім актом державного визнання — унесенням до офіційних реєстрів або списків, що забезпечує базову гарантію якості, але водночас створює ризик монополізації та обмежує залучення вузькопрофільних фахівців, які мають релевантні знання, проте не мають формального статусу судових експертів.

Реєстрація судових експертів різниться залежно від правової системи країни, але з метою підвищення якості судово-експертних досліджень для додавання до реєстрів визначають критерії оцінювання компетентності фахівців

і впроваджують механізми контролю за дотриманням цих критеріїв. Інструментом для пошуку експерта в межах Європейського Союзу є портал *European e-Justice*, у якому зібрано посилання на національні реєстри судових експертів більшості країн-членів³³. За українським законодавством форма участі експертів у кримінальному провадженні є змішаною. Зазвичай сторони й суд залучають експертів, які пройшли підготовку в державних спеціалізованих установах і відомості про яких містить Реєстр атестованих судових експертів³⁴. Водночас передбачено, що в певних випадках проведення експертизи може бути доручено іншим (неатестованим) фахівцям з відповідних галузей знань³⁵.

Презумпція компетентності поширюється передусім на експертів, які є співробітниками організацій, що належать до Європейської мережі судово-експертних установ (англ. *European Network of Forensic Science Institutes*, далі — *ENFSI*). Пріоритетним завданням *ENFSI* є формування ефективної та професійної судової експертизи, підвищення наукової обґрунтованості проведених су-

32 *Öffentliche Bestellung* (у пер. з нім. *державне призначення*) — це визнаний державою процес, за допомогою якого особливо кваліфікованих і надійних у певній галузі експертів призначають публічно, а ті складають присягу для підтвердження своєї спеціальної експертизи, досвіду й неупередженості; це дає змогу судам, органам влади та громадськості покладатися на надійних експертів, оскільки звання захищене законом, а призначені експерти проходять сувору перевірку й нагляд. Французький аналог — *agrément* (у пер. з фр. схвалення / акредитація) для внесення до списків судових експертів (фр. *experts judiciaires agréés*), передбачених *Cour d'appel* або *Cour de cassation* (згідно із законом від 1971 р. № 71-498 і декретом № 2004-1463), що містять перевірку компетентності, моральності та присягу, але не ідентичне за механізмом (немає єдиної «державної присяги» як *vereidigung*, а списки мають щорічний пробаційний період). Див. доклад.: *Loi № 71-498 du 29 juin 1971 relative aux experts judiciaires* / Légifrance.gouv.fr : web. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000874942> (дата звернення: 03.05.2026).

33 Forensic experts / European e-Justice Portal : web. 17/11/2021. 2 p. URL: https://e-justice.europa.eu/topics/find-legal-professional/forensic-experts_en (дата звернення: 03.05.2026).

34 Реєстр атестованих судових експертів : вебсайт. URL: <https://rase.minjust.gov.ua/> (дата звернення: 03.05.2026).

35 Про судову експертизу ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 03.05.2026).

дових експертиз за допомогою розроблення стандартів, організації наукових досліджень для вдосконалення експертної практики і впровадження нових експертних напрямів, забезпечення оптимальних умов для проведення експертиз кваліфікованими фахівцями, належно акредитованими й унесеними до офіційних реєстрів судових експертів³⁶. Високий авторитет установ системи ENFSI забезпечено акредитацією відповідно до стандарту ISO/IEC 17025, який гарантує виконання установою досліджень за певним напрямом (спеціалізацією) кваліфікованими співробітниками за придатними для застосування та відповідними світовим стандартам якості методами³⁷.

Попри заслужену репутацію, будь-яка експертиза, виконана співробітниками установ мережі ENFSI, має бути піддана всебічному оцінюванню: зокрема, наукової обґрунтованості для визначення достовірності здобутих результатів. Сучасні дослідження переконливо свідчать, що навіть сертифіковані судові експерти не імунні до когнітивних упереджень (англ. *cognitive bias*). Зокрема, емпіричні дослідження I. E. Dror ідентифікують щонайменше вісім джерел упередженості, здатних впливати на результати експертного дослідження

навіть у межах державних лабораторій (зокрема, унаслідок інституційного тиску або впливу контекстуальної інформації)³⁸.

М. DiCiro та S. Sreenivasan, адаптуючи модель I. E. Dror до психіатричних експертиз, виокремлюють шість типових експертних помилок: зокрема, уявлення про імунітет експерта або «технологічний захист» методів, які роблять експертні оцінювання вразливими до неусвідомлених упереджень³⁹. Це підтверджує обмеженість суто формального реєстрового статусу експертів і актуалізує потребу переходу до функціональної судової перевірки не лише кваліфікації експерта, а й надійності застосованої методології.

Уведення наукових доказів у кримінальне провадження: доктрина gatekeeping vs Vermutung der Sachkunde

Аналіз порядку подання наукових доказів виявляє фундаментальну різницю в механізмах забезпечення їхньої надійності (англ. *reliability*). У США застосовують модель *судового фільтра* (англ. *gatekeeping role of the judge*), за якої суддя зобов'язаний ще до допуску доказу до судового дослідження самостійно перевірити достовірність і релевантність застосованої експертом методики.

36 European Network of Forensic Science Institutes. (n. d.). Constitution / ENFSI : web. 14 p. URL: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/151021_enfsi_constitution.pdf (дата звернення: 03.05.2026).

37 ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (EN ISO/IEC 17025:2017, IDT; ISO/IEC 17025:2017, IDT) : затв. наказ. ДП «УкрНДНЦ» від 23.12.2019 р. № 483 [Чинний від 2021-01-01]. Київ, 2019. 30 с. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_en_iso_iec_17025_2019.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

38 Dror I. E. Cognitive and Human Factors in Expert Decision Making: Six Fallacies and the Eight Sources of Bias. *Analytical Chemistry*. 2020. Vol. 92. Is. 12. Pp. 7998–8004. DOI: 10.1021/acs.analchem.0c00704 (дата звернення: 03.05.2026).

39 DiCiro M., Sreenivasan S. A Forensic Science-Based Model for Identifying and Mitigating Forensic Mental Health Expert Biases. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*. 2025. Vol. 53. Is. 2. 11 p. DOI: 10.29158/JAAPL.250019-25 (дата звернення: 03.05.2026).

Відповідно до *Federal Rule of Evidence 702*⁴⁰, сформованого на підставі так званої трилогії Добера — трьох кримінальних справ *Frye* (1923)⁴¹, *Daubert* (1993)⁴² і *Kumho Tire* (1999)⁴³, науковий статус висновку експерта не презюмують, а піддають попередній судовій верифікації⁴⁴. На суддю покладено обов'язок виконувати функцію брамника (англ. *gatekeeper*), тобто перевіряти не лише допустимість висновку, а й достовірність експертної методології перед тим, як висновок отримують присяжні. У такий спосіб *стандарт загального визнання* (так званий *Frye standard*) поступився місцем *стандарту попередньої перевірки наукової достовірності* (так званому *Daubert standard*) на користь гнучкого оцінювання наукового методу з урахуванням можливості перевірки, наявності рецензованих публікацій, відомого рівня похибки й існування стандартів контролю.

Сучасна наукова спільнота підтримує судове «фільтрування» наукових доказів, наголошуючи на тому, що науку

в залі суду слід оцінювати за допомогою раціонального аналізу методології та не покладатися сліпо на інституційний авторитет або титули експерта. Як зазначає *Th. D. Albright*, легітимність експертної думки має ґрунтуватися на високих стандартах доказування, прозорості методів і сталому зв'язку між наукою та правом, а не на формальному статусі фахівця⁴⁵.

Судова практика й наукові звіти свідчать, що грубі помилки в експертних свідченнях часто зумовлені недостатньою валідацією методик на стадії допуску доказів. Особливо це помітно у справах, пов'язаних з ненадійними методами судової експертології (англ. *forensic science*), які призвели до помилових засуджень (англ. *wrongful convictions*), що докладно зафіксовано у звітах *National Academy of Sciences* (2009)⁴⁶ і *PCAST* (2016)⁴⁷. У цьому контексті суддя не зобов'язаний ставати науковцем, але повинен мати мінімально необхідний рівень розуміння для оцінювання валід-

40 Federal Rule of Evidence 702 ... URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702 (дата звернення: 03.05.2026).

41 *Frye v. United States*, 293 F. 1013 (D. C. Cir. 1923) / The New York State-Federal Judicial Council : web. 61 p. URL: <https://nys-fjc.ca2.uscourts.gov/programs/10-4-18%20Frye%20v%20US.pdf> (дата звернення: 03.05.2026).

42 *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.*, 509 U. S. 579 (1993) / Justia U. S. Supreme Court : web. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/579/> (дата звернення: 03.05.2026).

43 *Kumho Tire Co. v. Carmichael*, 526 U. S. 137 (1999) / Justia : web. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/526/137/> (дата звернення: 03.05.2026).

44 Щербаківський М. Г. Стандарти допустимості результатів експертних досліджень в судопроизводстві США і України: сравнительный анализ. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 37–48. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.05 (дата звернення: 04.05.2026).

45 Albright Th. D. A scientist's take on scientific evidence in the courtroom. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2023. Vol. 120. No. 41. Art. e2301839120. 11 p. DOI: 10.1073/pnas.2301839120 (дата звернення: 03.05.2026).

46 Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward. Washington, DC : The National Academies Press, 2009. 348 p. DOI: 10.17226/12589 (дата звернення: 03.05.2026).

47 Report to the President. Forensic Science in Criminal Courts: Ensuring Scientific Validity of Feature-Comparison Methods. Executive Office of the President President's Council of Advisors on Science and Technology. September 2016. 174 p. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/PCAST/pcast_forensic_science_report_final.pdf (дата звернення: 03.05.2026).

ності й достовірності експертного дослідження.

Натомість континентальна традиція (зокрема, у Німеччині й Австрії) спирається на концепцію *презумпції компетентності* (нім. *Vermutung der Sachkunde*) експерта. За С. Roxin і В. Schünemann, вона впливає з інституційної довіри до фахової підготовки особи, яку держава попередньо визнала придатною до виконання функцій помічника суду. Якщо фахівець обіймає посаду в офіційній експертній установі, його знання апріорі вважають належними⁴⁸. На відміну від доктрини *gatekeeping*, що передбачає активну перевірку суддею наукової валідності методики, презумпція компетентності істотно знижує інтенсивність такої перевірки. Переважає логіка «статусної верифікації», за якої надійність результату гарантує попередній державний контроль професійного рівня експерта, хоча суддя зберігає право вільного оцінювання висновку за внутрішнім переконанням (§ 261 StPO)⁴⁹ і може відхилити його через обґрунтовані сумніви.

На нашу думку, наведений підхід приховує ризик «методологічної недоторканності» і повертає до концепції «експерт — науковий суддя», висловленої в XIX ст. німецьким процесуалістом С. J. A. Mittermaier⁵⁰. Орієнтування суду переважно на статус фахівця підвищує ймовірність прийняття висновку, який є формально послідовним і процесуаль-

но допустимим, але ґрунтується на застарілих, помилкових наукових засадах або неправильно оцінених результатах. Для інноваційних методів (зокрема, віртуального моделювання, дослідження цифрових слідів) презумпції компетентності недостатньо, оскільки вона не гарантує надійності конкретного програмного забезпечення або алгоритму, що не пройшли системної наукової валідації. Попри збереження за суддею права критичного оцінювання та можливого призначення повторної експертизи, статусна презумпція експерта об'єктивно знижує інтенсивність перевірки застосовуваної методології.

Оцінювання наукової достовірності висновку експерта⁵¹: reliability inquiry як стратегічний орієнтир

У парадигмі кримінального процесу достовірність доказів означає, що вони правильно відображають обставини об'єктивної дійсності⁵². Наукова достовірність доказів у кримінальному провадженні свідчить, що відомості, отримані із застосуванням спеціальних знань (умовиводи експертів) відповідають фактичним обставинам кримінального правопорушення. Іншими словами, це впевненість суду та слідства в тому, що методика, застосована експертом для отримання доказу, валідна, надійна, а результат не є випадковим або хибним.

48 Roxin C., Schünemann B. Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch. C. H. Beck, 2022. 620 s.

49 Strafprozeßordnung (StPO). § 261 Grundsatz der freien richterlichen Beweiswürdigung / Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz : web. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_/_261.html (дата звернення: 03.05.2026).

50 Mittermaier C. J. A. Die Lehre vom Beweise im deutschen Strafprozesse. Darmstadt, 1834. 504 s. URL: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10395052> (дата звернення: 03.05.2026).

51 Щербаковський М. Стандарт достовірності висновку експерта у кримінальному процесі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 21—39. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.03 (дата звернення: 04.05.2026).

52 Павлишин А. А. Достовірність доказів / Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 19 : Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура // редкол.: В. Т. Нор (голова) та ін. Харків, 2020. С. 209.

Суддя (суд) має ретельно оцінювати висновок експерта, а не вірити безмежно в безпомилковість, досвід, досконалу кваліфікацію або атестацію експерта⁵³. У системі правосуддя результати експертизи не мають значення «супердоказу», а підлягають контролю як і інший доказовий матеріал. Висновок експерта оцінюють і з формального боку, і зі змістовного, а судді, прокуророві, слідчому належить верифікувати не тільки відповіді на питання, а й застосовані під час досліджень методики. Безумовно, тут виникає проблема, пов'язана з необхідністю відповідному процесуальному учаснику розуміти «мову» експертів, оскільки для оцінювання наукового джерела доказу необхідно мати спеціальну підготовку.

Оцінювання наукової обґрунтованості результатів експертного дослідження незалежно від виду судочинства є суттєвою пізнавальною проблемою, яку давно обговорюють українські й іноземні науковці та практики. Проблема має об'єктивне підґрунтя, пов'язане з тим, що правозастосовувачі не можуть повною мірою оцінити правильність експертного дослідження, оскільки не мають для цього необхідних спеціаль-

них знань. У сучасній науковій літературі панує два підходи до оцінювання висновку експерта. Представники першого підходу стверджують можливість повного всебічного оцінювання експертизи слідчим, прокурором, судом за загальними правилами, передбаченими ст. 94 КПК України⁵⁴. Вони вважають, що здобуті слідчим знання є достатніми для правильного й об'єктивного оцінювання будь-якого висновку експерта⁵⁵; достовірність висновку базується на довірі до судового експерта, який виконує свої обов'язки, і тому пов'язана з відсутністю сумнівів у професійності й зацікавленості судового експерта⁵⁶. На цій самій позиції перебуває і суддівська практика. Так, в Україні Верховний Суд вважає, що визначення способу проведення експертизи, зокрема вибір методик і методів дослідження, належить до професійної дискреції експерта в межах дорученого йому дослідження⁵⁷, і суд не уповноважений оцінювати застосовані експертом методики й підходи, оскільки він не має спеціальних знань у відповідній галузі⁵⁸.

Інші науковці наголошують на обмеженому оцінюванні висновку експерта суб'єктами доказування, яке виключає визначення наукової обґрунтовано-

53 Мирошниченко Ю. М. Використання спеціальних знань під час судового розгляду кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / за ред. проф. М. Г. Щербаковського. Харків, 2022. 97 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/img/files/file_10205.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

54 Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 236 с. URI: <https://hdl.handle.net/11300/12104> (дата звернення: 04.05.2026).

55 Тертишник В. М., Варава В. В., Сачко О. В. Судова експертологія: курс лекцій для підготовки здобувачів освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 081 «Право» та 292 «Правоохоронна діяльність» / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. М. Тертишника. Дніпро, 2021. 155 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0057993.pdf> (дата звернення: 04.05.2026).

56 Мироненко Т. Є. Проблеми оцінки експертного висновку прокурором. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 148—152. URL: https://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2019/2_2019/part_1/27.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

57 Постанова Верховн. Суду від 23.03.2021 р. Справа № 233/3473/17. Провадж. № 51-4459км20 / ЄДРСР: вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95848981> (дата звернення: 04.05.2026).

58 Постанова Верховн. Суду від 18.04.2024 р. Справа № 758/6794/18. Провадж. № 51-5567км19 / Там само. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118592551> (дата звернення: 04.05.2026).

сті результатів дослідження⁵⁹. Дійсно, об'єктивна причина неможливості визначити в повному обсязі наукову достовірність результатів експертних досліджень обумовлена необхідністю застосування спеціальних знань у певній експертній галузі, яких слідчий, прокурор, адвокат і суд не мають. Водночас слід погодитись із *T. Ward*, який застерігає нефахівців сліпо довіряти експертам, оскільки це може призвести до катастрофічних наслідків⁶⁰.

Попри реальну неспроможність повного й усебічного оцінювання наукових доказів правозастосовниками, можна визначити ті критерії наукової достовірності експертного дослідження, які суд може встановити за допомогою сторонніх фахівців або під час допиту експертів.

У країнах *Common Law* критерії наукової достовірності висновків експертів сформовано на найбільш відомих прецедентах, а оцінювання експертизи зміщено у площину *reliability inquiry*⁶¹ як стратегічного орієнтира судового контролю. Її підґрунтям є скептичний підхід, за яким висновок експерта розглядають не як носій об'єктивної істини, а як суб'єктивну думку свідка, допустимість якої залежить від наявності перевірюваної та науково обґрунтованої

методологічної основи. Такий висновок має не лише формально відповідати вимогам процесу, а й витримати як попередню судову перевірку достовірності, так і подальший перехресний допит у змагальному процесі.

На відміну від формальної перевірки кваліфікації фахівця, *reliability inquiry* сфокусовано саме на методі дослідження та його науковій базі. Згідно з критеріями, сформульованими у *Federal Rule of Evidence 702*, результати експертизи приймають, якщо показання ґрунтуються на достатніх фактах або даних, є результатом застосування достовірних принципів і методів, відображають достовірне застосування принципів і методів до обставин справи⁶². За аналогією із зазначеними критеріями в Канаді під час розгляду справи *Mohan* сформульовано чотири правила допустимості показань експертів у суді: належність; необхідність сприяння судді; відсутність будь-якого правила, що виключає показання; належна кваліфікація експерта⁶³. Згодом ці критерії доповнили інформацією про експертні показання, що ґрунтуються на нових або нетрадиційних наукових методах⁶⁴. В Англії в рішенні у справі *Ikarian Reefer* уперше визначили критерії достовірності висновків

59 Дементьев М. В. Гносеологічні та процесуальні засади оцінки і перевірки висновку експерта : дис. ... д-ра філос. в галузі права. Харків, 2023. 243 с. URL: <https://dspace.nncise.org.ua/server/api/core/bitstreams/008ecbdb-a613-45a7-92d0-d3bd99837f5a/content> (дата звернення: 04.05.2026).

60 Ward T. Explaining and trusting expert evidence: What is a 'sufficiently reliable scientific basis'? *The International Journal of Evidence & Proof*. 2020. Vol. 24. Is. 3. Pp. 233–254. DOI: 10.1177/1365712720927622 (дата звернення: 04.05.2026).

61 *Reliability inquiry* (у пер. з англ. *перевірка / оцінювання достовірності*) — у правовій системі США процесуальна процедура, здійснювана суддею для оцінювання наукової обґрунтованості й надійності методики експерта перед допуском його свідчень.

62 Federal Rule of Evidence 702 URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702 (дата звернення: 04.05.2026).

63 R. v. Mohan, [1994] 2 SCR 9 / Supreme Court of Canada : web. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/1131/index.do> (дата звернення: 04.05.2026).

64 R. v. J.-L.J., [2000] 2 SCR 600/ Networked Knowledge – Law Report : web. URL: <http://netk.net.au/Canada/JLJ.asp> (дата звернення: 04.05.2026).

експертів: перевірка методики, її рецензування та публікації в авторитетних виданнях; статистична значущість результатів із зазначенням похибки; визнання науковою спільнотою; об'єктивність даних, на яких ґрунтується висновок⁶⁵. Ці критерії законодавчо закріплено в *Criminal Practice Directions*⁶⁶ і *Criminal Procedure Rules*⁶⁷.

Натомість у континентальній системі (Німеччина, Франція) оцінювання висновку експерта ґрунтується на принципі вільного оцінювання доказів (§ 261 StPO, art. 427 CPP) з урахуванням інституційної довіри до експерта як до помічника суду. Презумпція компетентності формує початкову довіру до фахівця та зміщує фокус контролю із системної перевірки наукової основи на аналіз логічної послідовності, внутрішньої узгодженості й аргументованості висновку. Водночас суддя не позбавлений повноважень критично оцінювати застосовану методологію та відхилити висновок за обґрунтованих сумнівів у його науковій надійності.

Основним орієнтиром для італійських суддів сьогодні є критерії Коззіні (італ. *Sentenza Cozzini*), сформульовані Верховним касаційним судом Італії, за якими суддю вважають «експертом над експертами» (лат. *peritus peritorum*),

що означає, що він має критично оцінити спосіб, за допомогою якого отримано висновки експертів. Оцінювання містить установлення надійності наукової теорії, визнання методики міжнародною науковою спільнотою, її незалежну перевірку; дотримання протоколів дослідження; застосування об'єктивних даних; можливість перевірки або повторення дослідження; можливий потенційний рівень похибки застосованого методу⁶⁸.

Питання меж судового контролю за науковою обґрунтованістю експертного дослідження є однією з найбільш дискусійних точок перетину права й науки. Сучасна українська доктрина послідовно обґрунтовує необхідність змістовного оцінювання судом наукової надійності висновків експертів. Як слушно зазначає А. Тимчишин, об'єктом судового аналізу має бути не лише внутрішня логіка викладу, а й коректність застосування конкретних методик, рівень їх апробації та відповідність сучасному стану наукових знань⁶⁹.

Слід зазначити, що деякі критерії перевірки наукової обґрунтованості експертних досліджень викладено в ч. 3 ст. 356 КПК України, де наведено запитання, які можуть з'ясовувати під час допиту експерта та які стосуються

65 National Justice Cia Naviera SA v. Prudential Assurance Co. Ltd ("The Ikarian Reefer") [1993] 2 Lloyd's Rep 68 / United Settlement : web. URL: <http://www.uniset.ca/other/cs2/19932LLR68.html> (дата звернення: 04.05.2026).

66 Criminal Practice Directions 2015. Division V. Evidence 19A: Expert evidence / Courts and Tribunals Judiciary : web. 261 p. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2022/05/CrimPD-13-CONSOLIDATED-MAY-2022.pdf> (дата звернення: 04.05.2026).

67 The Criminal Procedure Rules 2025. Part 19 URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2025/909/part/19> (дата звернення: 04.05.2026).

68 Cassazione Penale, Sez. 4, 13 dicembre 2010, n. 43786 – Esposizione ad amianto in ambito ferroviario (sentenza Cozzini) / Benvenuti sul sito web dell'Osservatorio Olympus : web. URL: https://olympus.uniurb.it/index.php?option=com_content&view=article&id=3919:cassazione-penale-sez-4-13-dicembre-2010-n-43786&catid=17&Itemid=138 (дата звернення: 04.05.2026).

69 Тимчишин А. М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України: теорія та практика : дис. ... д-ра юрид. наук. Кропивницький, 2023. 438 с. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/10/dysertacziya_tymchyshyn.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

наукових підстав проведеного дослідження, як-от «використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження»⁷⁰. У листі Вищого спеціалізованого суду України зазначено, що достовірність висновку визначають «з урахуванням: а) оцінки надійності застосованої експертом методики; б) достатності представлених експерту матеріалів для дослідження; в) правильності представлених експерту вихідних даних; г) перевірки повноти проведеного експертом дослідження <...>; д) правильності експертної інтерпретації встановлених експертом ознак та їх достатності для висновку»⁷¹. Варто зауважити, що в науково-методичній літературі неодноразово розглядали питання оцінювання наукової обґрунтованості висновку експерта в межах загального аналізу експертного дослідження⁷². Проте запропоновані рекомендації не знайшли належного відображення в нормативних актах, які мають імперативне значення та які на практиці часто ігнорують.

На нашу думку, найбільш повно сторони експертного дослідження, які підлягають перевірці судом, наведені в офіційних *Criminal Practice Directions* Англії та Вельсу, які доповнюють процесуальні правила, обов'язкові для застосування суддями. У цьому документі докладно викладено обставини, пов'язані з проведенням експертизи, на які має звернути увагу суд під час оцінювання здобутих результатів (зокрема, наукової обґрунтованості). Вони стосуються:

- особи експерта: компетенції, наявності акредитації;
- об'єктів дослідження — повноти наданих матеріалів та інформації, на яких ґрунтуються висновки; обсягу та якості вихідних даних;
- методики дослідження — використаних експертом матеріалів; відповідності методів дослідження усталеній практиці, наявності їх рецензування в публікаціях; ступеня точності або меж невізначеності, що впливають на точність і достовірність результатів; пояснення причини застосування нетрадиційних методів; валідності засобів і методів щодо завдань дослідження⁷³.

70 Кримінальний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.05.2026).

71 Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : лист Вищ. спеціаліз. суду України від 05.10.2012 р. № 223-1446/0/4-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12#Text> (дата звернення: 04.05.2026).

72 Щербаковський М. Г., Проценко А. М. Експертизи в судовому провадженні : монографія. Харків, 2024. 280 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/24257> (дата звернення: 04.05.2026) ; Бабенко А. М., Матвеевський О. В., Федоров І. В. Судові експертизи у кримінальному провадженні (судова експертологія) : навч. посіб. Одеса, 2026. 240 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/335> (дата звернення: 04.05.2026) ; Сімакова-Єфремян Е. Б., Купріянова А. О., Спіцина Г. О. та ін. Концептуальні засади судової експертології : монографія / за заг. ред. Е. Б. Сімакової-Єфремян. Харків, 2025. 408 с. URL: <https://res2.weblum.site/res/64e5d4a1196a4b000eb26345/69cd0c4c702a2f08095afd8e> (дата звернення: 04.05.2026).

73 Criminal Practice Directions 2015 URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2022/05/CrimPD-13-CONSOLIDATED-MAY-2022.pdf> (дата звернення: 04.05.2026).

Практична реалізація відповідного обов'язку суду стикається з істотними труднощами. У правозастосовній практиці зберігається інерція підходу, що виходить із майже безумовної методологічної автономності експерта, тоді як розвиток науки потребує активнішого та змістовнішого судового контролю за надійністю застосованих методик.

Таке протиріччя між сучасною науковою думкою і судовою практикою спричиняє ризик неконтрольованості результатів застосування спеціальних знань. Методологічну автономність експертного дослідження не можна ототожнювати із процесуальною безконтрольністю. Суддя не втручається у зміст наукового методу й не піднімає експерта, проте зобов'язаний перевірити його надійність у процесуальному сенсі, зокрема, щодо апробації, меж застосовності та рівня похибки, виконуючи функцію судового фільтра.

Слідча і судова практики свідчать, що з розвитком науки роль експертів у кримінальному провадженні неухильно зростатиме. Отже, слідчі, прокурори, суд, присяжні й адвокати нестимуть ще більшу відповідальність за те, щоб належно оцінити та перевірити наукові докази й мінімізувати ймовірність судових помилок. До того ж основна проблема полягає в тому, що зміст експертного дослідження є складним для правозастосовників і висновки експертів часто незрозумілі нефахівцям⁷⁴.

За цих умов українське судочинство об'єктивно потребує реценції елементів моделі *reliability inquiry*, у межах якої суддя виконує функцію *gatekeeper* і пере-

віряє надійність і валідність наукового підґрунтя доказу до його застосування під час ухвалення вироку. Як слушно зазначає G. Edmond, традиційні процесуальні гарантії, зокрема перехресний допит і змагальність сторін, є недостатніми, а інколи й ілюзорними, якщо суд не має емпіричних даних щодо надійності та валідності експертної методики, рівня її похибки й меж застосування. За відсутності такої перевірки судово оцінювання експертного доказу ризикує трансформуватися у статусну довіру до фахівця, що несумісне з вимогами раціонального правосуддя⁷⁵.

Висновки

Порівняльно-правовий аналіз свідчить, що сучасна модель застосування результатів експертних досліджень у кримінальному процесі України внутрішньо суперечлива. Вона поєднує континентальну форму експертизи з окремими елементами змагального залучення фахівців, не забезпечуючи належних процесуальних механізмів перевірки наукової достовірності застосованих методик. Наслідком цього є домінування інституційної довіри до статусу експерта над оцінюванням валідності його методології.

Національна правозастосовна практика фактично відтворює модель *Vermutung der Sachkunde*, надаючи пріоритет формальним ознакам професійного статусу експерта. За відсутності обов'язкової процедурної перевірки надійності методів дослідження це створює ризик користування висновками, які є ло-

74 Maxton J., McCaul C. The challenge of expert evidence / Counsel : web. Jan 23 2018. URL: <https://www.counselmagazine.co.uk/articles/the-challenge-of-expert-evidence> (дата звернення: 04.05.2026).

75 Edmond G. Forensic science evidence and the conditions for rational (jury) evaluation. *Melbourne University Law Review*. 2015. Vol. 39. Is. 77. Pp. 77–127. URL: https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0011/1586360/03Edmond2.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

гічно послідовними, проте недостатньо обґрунтованими науково, особливо у сфері інноваційних і цифрових досліджень.

Кримінальна відповідальність експерта за завідомо неправдивий висновок — необхідна гарантія запобігання навмисному спотворенню результатів дослідження та свідомій фальсифікації доказової інформації. Проте вона не здатна нейтралізувати впливу когнітивних упереджень і методологічних викривлень, які не мають ознак умислу. З огляду на це необхідно сформувати первинний етико-процесуальний стандарт діяльності експерта, орієнтований на інтереси правосуддя. Превентивним стандартом наукової доброчесності, спрямованим на забезпечення пріоритету обов'язку експерта перед судом над договірними або відомчими інтересами є концепція *overriding duty*. Її інституціоналізація дає змогу змістити акцент з лояльності експерта до сторони кримінального провадження на методологічну прозорість і відповідальність перед судом.

Підвищення надійності експертних доказів потребує переходу від моделі формального сприйняття висновку до моделі процедурної верифікації застосованого експертом методу. Суд за таких обставин не піднімає експерта, а здійснює процесуальний контроль за повнотою та переконливістю даних щодо наукової валідності дослідження. Умовивід експерта, обґрунтований загальними науково-методичними положеннями й заснованими на них результатами конкретного експертного дослідження (спільно з умовами належності та допустимості висновку, узгодженістю з рештою доказів кримінального провадження), утворює загальний стандарт достовірності висновку експерта. Перспективним напрямом розвитку

національного кримінального процесу є поетапна інтеграція елементів *reliability inquiry*, тобто обов'язкової перевірки наукової обґрунтованості результатів і процедури експертних досліджень разом з інституціоналізацією *overriding duty* як механізмів забезпечення раціонального доказування, які доповнюють один одного.

**The Court's Role
in Verifying Expert Evidence:
From Presumptive Competence
to Reliability Assessment**

**Mykhailo Shcherbakovskyi,
Yurii Myroshnychenko**

The primary concerns of this paper are the issue of defining judicial oversight limits when it comes to evaluating the scientific validity of expert evidence in criminal proceedings, given the rapid development of special knowledge (such as digital and algorithmic research methods). The relevance of this issue stems from contradictions between the traditional status-based model for evaluating expert opinions—which presupposes institutional trust in a forensic expert's professional qualifications—and the requirement to ensure that a methodology employed by a forensic expert is reliable. The Article Purpose is to reveal conceptual differences between the Anglo-American and continental models for judicial verification of expert evidence, to determine their impact on the scope of judicial oversight, and to justify feasibility of transitioning to a procedural scientific validity review of expert methodologies used in criminal proceedings. Research methodological framework comprises dialectical, systemic, comparative legal, functional and formal-legal methods, as well as overview of legal practice. In common law countries, it has been observed that a forensic expert is a party's witness, and their opinion is subject to preliminary judicial scrutiny based on criteria of reliability and to

further testing in the context of adversarial proceedings. In contrast, the “judicial assistant/assistant to a court (gehilfe des richters)” model prevails within the continental system. This approach relies heavily on presumption of a forensic expert’s competence and places less emphasis on scrutinising a methodology employed. It has been argued that the Ukrainian model incorporates elements of both approaches, but in practice leans towards status verification, thereby posing risks associated with utilisation of opinions lacking sufficient scientific substantiation, especially in the field of innovative research. It has been shown that formal accreditation and professional status do not guarantee reliable results due to cognitive biases and a lack of institutional oversight. An opinion has been reached on the need to move towards a model for procedural verification of expert evidence. It envisages an active role of a court in verifying reliability and validity of the research methodology. At the same time, it does not involve interference in the domain of special knowledge. Integrating components of reliability inquiry and institutionalising the overriding duty concept have been recognised as promising approaches, as they complement each other and guarantee the scientific validity of expert evidence; these will help enhance the quality of proof and minimise the risk of judicial errors.

Keywords: expert opinion; judicial verification; scientific validity; criminal proceedings; comparative legal analysis; presumptive competence; overriding duty; reliability inquiry.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні

й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Автори зробили свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і беруть на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів, що стосується цієї теми; хоча М. Щербаковський є членом консультативної ради збірника, він не брав участі в ухваленні рішення щодо оприлюднення, і цю статтю піддано повному процесу експертної перевірки та редагування.

References

- Albright, Th. D. (2023). A scientist’s take on scientific evidence in the courtroom. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. Vol. 120. No. 41. Art. e2301839120. DOI: [10.1073/pnas.2301839120](https://doi.org/10.1073/pnas.2301839120).
- Antoniuk, A. B. (2024). Orhanizatsiini formy sudovo-ekspertnoi diialnosti v konteksti zarubizhnogo dosvidu [Organizational Forms of Forensic Expert Activities in the Context of Foreign Experience]. *Yevropeiskyi pravnychiy chasopys*. Vyp. 3. DOI: [10.36919/3041-1149\(Print\).3.2024.78-82](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).3.2024.78-82) [in Ukrainian].
- Babenko, A. M., Matvieievskiy, O. V., Fedorov, I. V. (2026). *Sudovi ekspertyzy u kryminalnomu provadzhenni (sudova ekspertolohiia)* [Forensic examinations in criminal proceedings (forensic expertology)] : navch. posib. Odesa. URI: <https://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/335> [in Ukrainian].
- Beran, R. G. (2009). The role of the expert witness in the adversarial legal system. *Journal of Law and Medicine*. Vol. 17. Is. 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/26829344_The_role_of_the_expert_witness_in_the_adversarial_legal_system.
- Chumak, V. V. (2020). Zarubizhnyi dosvid orhanizatsii diialnosti sudovo-ekspertnykh ustanov

- [International Experience of Organization and Activities of Forensic Expert Institutions]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 4 (91). DOI: 10.32631/v.2020.4.22 [in Ukrainian].
- Decaigny, T. (2014). Inquisitorial and Adversarial Expert Examinations in the Case Law of the European Court of Human Rights. *New Journal of European Criminal Law*. Vol. 5. Is. 2. DOI: 10.1177/203228441400500203.
- Dementiev, M. V. (2023). *Hnoseolohichni ta protsesualni zasady otsinky i perevirky vysnovku eksperta* [Epistemological and Procedural principles of evaluation and verification of the experts report] : dys. ... d-ra filosof. v haluzi prava. Kharkiv. URL: <https://dspace.nncise.org.ua/server/api/core/bitstreams/008ecbdb-a613-45a7-92d0-d3bd-99837f5a/content> [in Ukrainian].
- DiCiro, M., Sreenivasan, S. (2025). A Forensic Science-Based Model for Identifying and Mitigating Forensic Mental Health Expert Biases. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*. Vol. 53. Is. 2. DOI: 10.29158/JAAPL.250019-25.
- Dror, I. E. (2020). Cognitive and Human Factors in Expert Decision Making: Six Fallacies and the Eight Sources of Bias. *Analytical Chemistry*. Vol. 92. Is. 12. DOI: 10.1021/acs.analchem.0c00704.
- Dufeniuk, O. M. (2018). *Ekspertyza u kryminalnomu provadzhenni za zakonodavstvom Ukrainy ta Polshchi: porivnialne doslidzhennia* [Expertise in criminal proceedings under the law in Ukraine and Poland: a comparative study] : monohrafiia. Lviv. URI: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3601> [in Ukrainian].
- Edmond, G. (2015). Forensic science evidence and the conditions for rational (jury) evaluation. *Melbourne University Law Review*. Vol. 39. Is. 77. URL: https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0011/1586360/03Edmond2.pdf.
- Forensic experts (2021) / European e-Justice Portal : web. URL: https://e-justice.europa.eu/topics/find-legal-professional/forensic-experts_en.
- Godden, D. M., Walton, D. (2006). Argument from Expert Opinion as Legal Evidence: Critical Questions and Admissibility Criteria of Expert Testimony in the American Legal System. *Ratio Juris*. Vol. 19. Is. 3. DOI: 1111/j.1467-9337.2006.00331.x.
- Makarova, O. P. (2024). Mizhnarodnyi dosvid vykorystannia ekspertnykh vysnovkiv u kryminalnomu sudochynstvi [International experience of using expert opinions in criminal proceedings]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3 (106). DOI: 10.32631/v.2024.3.17 [in Ukrainian].
- Maxton, J., McCaul, C. (2018). *The challenge of expert evidence* / Counsel : web. URL: <https://www.counsellmagazine.co.uk/articles/the-challenge-of-expert-evidence>.
- Mittermaier, C. J. A. (1834). *Die Lehre vom Beweise im deutschen Strafprozesse* [The doctrine of evidence in German criminal trials]. Darmstadt. URL: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10395052> [in German].
- Mykhailov, V. O. (2025). *Administratyvno-pravove rehuliuвання sudovo-ekspertnoi diialnosti v Ukraini* [Administrative and legal regulation of forensic activity in Ukraine] : dys. ... d-ra filosof. v haluzi prava. Kyiv. URL: <https://lnk.ua/WcsgGaluz> [in Ukrainian].
- Myronenko, T. Ye. (2019). Problemy otsinky ekspertnoho vysnovku prokurorom [Challenges faced by a prosecutor in evaluating an expert opinion]. *Pravo i suspilstvo*. № 2. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/2_2019/part_1/27.pdf [in Ukrainian].
- Myroshnychenko, Yu. M. (2022). *Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas sudovoho rozghliadu kryminalnykh sprav* [Application of special knowledge in trials on criminal cases] : nauk.-prakt. posib. / za red. prof. M. H. Shcherbakovskoho. Kharkiv. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/img/files/file_10205.pdf [in Ukrainian].
- Pavlyshyn, A. A. (2020). Dostovirnist dokaziv [Proof veracity] / *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*. U 20 t. T. 19 : Kryminalnyi protses, sudoustrii, prokuratura ta advokatura // redkol.: V. T. Nor (holova) ta in. Kharkiv [in Ukrainian].
- Poltavskiy, A. O., Nechesniuk, M. V. (2023). *Unifikuvannya sudovo-ekspertnoi diialnosti u kryminalnomu provadzhenni v krainakh iz*

- riznymy pravovymy systemamy [Standardisation of forensic expert activities in criminal proceedings across countries with distinct legal systems] : prakt. posib. / za zah. red. I. P. Krasiuka ta in. Kyiv. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d23ff6ed-c2e5-42b1-afbd-bb149b1cc44e/content> [in Ukrainian].
- Report to the President. Forensic Science in Criminal Courts: Ensuring Scientific Validity of Feature-Comparison Methods. Executive Office of the President President's Council of Advisors on Science and Technology (2016). URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/PCAST/pcast_forensic_science_report_final.pdf.
- Roberts, P. (2015). Paradigms of forensic science and legal process: a critical diagnosis. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences*. Art. 370(1674):20140256. DOI: 10.1098/rstb.2014.0256.
- Roxin, C., Schünemann, B. (2022). *Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch* [Criminal Procedure Law: A Textbook]. C. H. Beck [in German].
- Schmitt, B., Köhler, M. (2024). *Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen* [Code of Criminal Procedure. Courts Constitution Act, ancillary laws and supplementary provision]. 67. Aufl. C. H. Beck [in German].
- Shcherbakovskiy, M. (2021). The standard of forensic report veracity in criminal proceedings. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Issue 3 (25). DOI: 10.32353/kife.3.2021.03.
- Shcherbakovskiy, M. H., Protosenko, A. M. (2024). *Ekspertyzy v sudovomu provedzheni* [Forensic examinations in judicial proceedings] : monohrafiia. Kharkiv. URI: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/24257> [in Ukrainian].
- Sherbakovskij, M. G. (2021). Standarty dopustimosti rezultatov ekspertnyh issledovaniy v sudoproizvodstve SShA i Ukrainy: sravnitelnyy analiz [Standards of Admissibility of the Results of Forensic Research in the USA and Ukraine Proceedings: A Comparative Analysis]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*. Vyp. 66. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.05 [in Russian].
- Shunevych, K. A. (2023). *Modeli orhanizatsii ta provedennia sudovoi ekspertyzy u kryminalnomu sudochynstvi v derzhavakh Yevropy i v Ukraini* [Forensic examination models in criminal proceedings applied in European countries and Ukraine] : dys. ... d-ra filos. v haluzi prava. Lviv. URL: <https://lnu.edu.ua/thesis/shunevych-kateryna-andriivna/> [in Ukrainian].
- Simakova-Iefremian, E. B., Kupriianova, A. O., Spitsyna, H. O. ta in. (2025). *Kontseptualni zasady sudovoi ekspertolohii* [Conceptual Principles of Forensic Expertology] : monohrafiia / za zah. red. E. B. Simakovoi-Iefremian. Kharkiv. URL: <https://res2.weblium.site/res/64e5d4a1196a4b000eb26345/69cd0c4c702a2f08095afd8e> [in Ukrainian].
- Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward (2009). Washington, DC : The National Academies Pres. DOI: 10.17226/12589.
- Tertyshnyk, V. M., Varava, V. V., Sachko, O. V. (2021). *Sudova ekspertolohiia: kurs lektsii dlia pidhotovky здобувачів освітнього ступеня «mahistr» za spetsialnistiu 081 «Pravo» ta 292 «Pravookhoronna diialnist»* [Forensic expertology: course of lectures for Master's degree candidates majoring in 081 "Law" and 292 "Law Enforcement"] / za zah. red. d-ra yuryd. nauk, prof. V. M. Tertyshnyka. Dnipro. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0057993.pdf> [in Ukrainian].
- The Global Practice of Forensic Science (2015) / ed. by Douglas H. Ubelaker. John Wiley & Sons Ltd. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/DOI/book/10.1002/9781118724248>.
- Tkachenko, N., Aliksieichuk, V., Yusupov, V., et al. (2024). Comparative analysis of models of organisation of forensic activities: International experience. *Social & Legal Studios*. Vol. 7. No. 3. DOI: 10.32518/sals3.2024.55.
- Tymchyshyn, A. M. (2023). *Spetsialni znannia u kryminalnomu protsesi Ukrainy: teoriia ta praktyka* [Special knowledge in the criminal process of Ukraine: theory and practice] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kropyvnytskyi.

URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/10/dysertacziya_tymchysbyn.pdf [in Ukrainian].

Vorobchak, A. R. (2019). *Vysnovok eksperta yak dzhereło dokaziv u kryminalnomu provadzheni* [The expert opinion as a source of evidences in criminal proceedings] : dys. ...

kand. yuryd. nauk. Odesa. URI: <https://hdl.handle.net/11300/12104> [in Ukrainian].

Ward, T. (2020). Explaining and trusting expert evidence: What is a ‘sufficiently reliable scientific basis’? *The International Journal of Evidence & Proof*. Vol. 24. Is. 3. DOI: [10.1177/1365712720927622](https://doi.org/10.1177/1365712720927622).

Щербаковський, М., Мирошніченко, Ю. (2026). Роль суду у верифікації експертних доказів: від презумпції компетентності до перевірки достовірності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 2 (43). С. 42—63. DOI: [10.32353/khrife.2.2026.04](https://doi.org/10.32353/khrife.2.2026.04).